

ლეგიტიმური ძალადობა, როგორც სახელმწიფოს პოლიტ-ეკონომიკური სისტემის საფუძველი

რეზიუმე

სტატია წარმოადგენს მცდელობას აღინროს ის აუცილებელი პირობები, რა დროსაც პოლიტიკური ელიტის მიერ ლეგიტიმური ძალადობის მონოპოლიზაციას შეუძლია მოახდინოს სახელმწიფოს მდგრადი პოლიტიკური და ეკონომიკური ინსტიტუტების ფორმირება. აგრეთვე, საქართველოს უახლესი ისტორიის მაგალითზე აღწერილია ის საფრთხეები, როდესაც ძალადობა სახელმწიფო ინსტიტუტების კონტროლის მიღმა რჩება.

აქტუალობა/ღირებულება - სტატიაში მოცემულია სახელმწიფოს, როგორც უსაფრთხოების მთავარი სუბიექტის, როლის განმტკიცების და ლეგიტიმური ძალადობის გამოყენების მონოპოლის განტკიცების საჭიროება.

საკვანძო სიტყვები: ძალადობა; ლეგიტიმურ ძალადობაზე მონოპოლია; ინსტიტუტები; პოლიტიკური სისტემა; პოლიტიკური/მმართველი ელიტა.

LEGITIMATE VIOLENCE AS THE BASIS OF THE POLITICAL-ECONOMIC SYSTEM OF THE STATE

Davit Khupenia

PhD student of International Relations

RESUME

The article is an attempt to describe the necessary conditions under which the monopolization of legitimate violence by the political elite can lead to the formation of sustainable political and economic institutions of the state. The recent history of Georgia also describes the dangers of violence beyond the control of state institutions.

Relevance/Value - The article addresses the need to strengthen the role of the state as a key security entity and to strengthen its monopoly on the use of legitimate violence.

Keywords: Violence; Legitimate violence; Institutes; Political system; Political elite.

დავით ხუპენია

საერთაშორისო
ურთიერთობათა დოქტორანტი

პოლიტიკური ინსტიტუტების შესწავლისას სახელმწიფო უნდა წარმოვიდგინოთ, როგორც ერთგვარი პოლიტიკური მონოპოლია, რომელიც განისაზღვრება პოლიტიკური იდეოლოგიებით, ინსტიტუტური ნორმებითა და მთელი რიგი გამონაკლისებით. პოლიტიკაში დომინანტი ნორმის (როგორც ფორმალური, აგრეთვე იდეოლოგიურის) არ არსებობის შემთხვევაში იწყება პოლიტიკური დაქუცმაცება - „ყოველის ომი ყოველის წინააღმდეგ“¹. ხოლო უმთავრესი რესურსი, რითაც ხდება მდგრადი პოლიტიკური სისტემის (პოლიტიკური იდეოლოგიისა და ინსტიტუტური ნორმების) შექმნა-შენარჩუნება, ჩვენი აზრით, არის ლეგიტიმურ ძალადობაზე მონოპოლია. ვიქტორი მარტიანოვი წერს: „რეალურ პოლიტიკაში სახელმწიფოს მონოპოლია მორალზე და ლეგიტიმურ ძალადობაზე ასრულებს საზოგადოების სტაბილიზაციის უმნიშვნელოვანეს ფუნქციას, თამაშის

უცვლელი წესების დაცვას, რომელიც იცავს სისტემას მუდმივი და წინააღმდეგობრივი ანარქისტული ალტერნატივების წარმოქმნისაგან“ [14, გვ. 230-231].

ადამიანთაშორისო სოციალური ურთიერთობების შესწავლისას ოდითგანვე ფილოსოფოსები და მეცნიერ-მკვლევარები აღწერენ ადამიანის/ადამიანთა ჯგუფებს შორის ურთიერთგანსხვავებულ სოციალურ სტატუსს და ცდილობენ ამ დიქტომიის მიზეზების ახსნას. ჯერ კიდევ არისტოტელე სოციალური იერარქიის არსებობას უკავშირებდა ადამიანთა ზნეობობას/სათნობას². იგი წერს, რომ ადამიანთა კეთილდღეობის გარეგნული გამოხატულების ერთ-ერთი მაჩვენებელია მისი ძალაუფლება (ბერძ. *εξουσία*) და, მაშასადამე, ყველა ზნეობრივი ადამიანი შეგნებულად მიისწრაფის შეიძინოს იგი. ძველბერძნული „ბატონი და მონას“ (სოციალური იერარქიის) კონცეფციას პოლიტიკურ ქრილში უბრუნდება ნიკოლო მაკიაველი, რომელიც ძალაუფლებას უშუალოდ უკავშირებს საერო ხელი-

1 თომას ჰობსის ეს ცნობილი ფრაზა მიმართული იყო აღენერა საზოგადოებრივი ნორმები სუვერენული სახელმწიფოს (პოლიტიკური სისტემის) არ არსებობს პირობებში. იხ. უფრო ვრცლად Hobbes T. *Leviathan: Revised Student Edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996;

2 იხ. უფრო ვრცლად Aristotle. *The Politics*. UK: Penguin Classics. 1981;

სუფლებას (პოლიტიკურ ელიტას)¹. ხოლო, უკვე ვინრო მეცნიერული კუთხით ძალაუფლება (ინგ. power), როგორც რესურსი შემოქავეს და ახდენს ტერმინის დეკონსტრუქციას ინგლისელი ფილოსოფოსი თომას ჰობსი. იგი წერს: „ადამიანის ძალაუფლება (power) (აღებული ზოგადი ფორმით) არის მისი შესაძლებლობები მომავალში მიაღწიოს გარკვეულ ხილულ სიკეთეს და იგი არის ბუნებრივი ან ინსტრუმენტული“ [7, გვ. 53]. ჰობსის გაგებით ძალაუფლება არის მხოლოდ სოციალური ფენომენი, რომელიც გამოიხატება ერთი ადამიანის მიერ მეორეზე ზემოქმედების მოხდენის შესაძლებლობებით (იქნება ეს ფიზიკური (ბუნებრივი) თუ სხვა, სოციალური ურთიერთობების შედეგად შექმნილი (ინსტრუმენტული). თომას ჰობსმა შექმნა სახელმწიფოებრივი (პოლიტიკური) ძალაუფლების მეცნიერული საფუძველი და რადგან მისი ფილოსოფიის უმთავრესი ანთროპოლოგიური აქსიომა არის ადამიანთა შიში ძალადობისადმი, მაქს ვებერმა ჰობსის ძალაუფლება (power) გადაიყვანა ვინრო პოლიტიკურ დეფინიციაში და მისცა მას ინსტრუმენტული ფორმა, რის შედეგადაც პოლიტოლოგიაში დაამკვიდრა ტერმინი ძალადობა (violence), რომელიც უკვე უშუალოდ გამოხატავს ერთი სუბიექტის მიერ მეორეზე ინსტიტუციონალურ ზემოქმედებას, შეზღუდვების დაწესების საშუალებით². მაქსიმ ლიპატოვი წერს: „პოლიტიკური ძალადობა არის კლასების, ერების, სოციალური ჯგუფების და სოციალური ინსტიტუტების იდეოლოგიურად განსაზღვრული და მატერიალურად უზრუნველყოფილი საქმიანობა, რომელიც მიმართულია იძულებითი საშუალებების გამოყენებზე, რათა მოპოვებულ ან შეინარჩუნებულ იქნას სახელმწიფო ძალაუფლება, რომლითაც, თავის მხრივ, მიიღწევა პოლიტიკური დომინირება საერთაშორისო ასპარეზზე და აგრეთვე, იმართება შიდა სოციალური პროცესები, კლასის ინტერესებიდან გამომდინარე“ [13, გვ. 5].

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ვასკენით, რომ ძალადობა არის პოლიტიკური სისტემის მეცნიერული შესწავლის ერთ-ერთი უმთავრესი კომპონენტი, გა-

ნსხვავებით მრავლადინტერპრეტირებადი ტერმინისა - „ძალაუფლება“. ადამიანებსშორისო ძალადობა ექვემდებარება ემპირიულ კვლევას და, მაშასადამე, შეგვიძლია ისტორიული პროცესებზე დაკვირვებით აღვწეროთ თუ რა როლს ასრულებს იგი და როგორ არის გადანაწილებული საზოგადოებაში. ჩვენი აზრით, პოლიტიკური ძალადობა კრიტიკულ როლს თამაშობს, როგორც ინსტიტუტების შექმნასა და ტრანსფორმაციაში, აგრეთვე ფუნდამენტურ დონეზე განსაზღვრავს სახელმწიფოს პოლიტიკური სისტემის არსებობას. აქედან გამომდინარე, ხალხში ძალადობის, როგორც პოლიტიკური რესურსის გადანაწილება ისე, რომ იგი პოლიტიკური ელიტის მიერ იქნას მონოპოლიზირებული და ლეგიტიმირებული - ქმნის სახელმწიფო სისტემას.

სახელმწიფო, როგორც პოლიტიკური ორგანიზაცია, არის დუალური, იგი შედგება პოლიტიკურ/მმართველ ელიტასა და საზოგადოებისაგან, ხოლო მათ შორის ძალადობის გამოყენების, როგორც რესურსის, გადანაწილება ქმნის პოლიტიკურ სისტემას, რომელიც, თავის მხრივ, ქმნის პოლიტიკური ინსტიტუტების ბაზისს. ჩვენი აზრით, საქართველო 1990-იან წლების დასაწყისში მყიფე სახელმწიფოებრივი პოლიტიკური ინსტიტუტების, ძალადობრივად ურთიერთდაპირისპირებულ პოლიტიკურ ელიტასა და ელიტა-საზოგადოებას შორის გრძელვადიანი პოლიტიკური ურთიერთობის არ არსებობის გამო, სახელმწიფოში არ იყო ეფექტიანი და მდგრადი ძალადობის გამტარებელი ინსტიტუტები (ჯარი, პოლიცია და ა.შ.), რომლებზე დაყრდნობითაც ხელისუფლება შეძლებდა წესრიგის აღდგენას ლეგიტიმურ ძალადობაზე კონტროლის (მონოპოლიის) მოპოვებით. საქართველოს მოსახლეობის მიერ ნაწილობრივად თავისუფალმა ურთიერთძალადობისადმი წვდომამ და სახელმწიფოს როლის, როგორც სამართალდამცავი და აღმასრულებელი ორგანიზაციის დაკნინებამ, გამოიწვია ის ეფექტი, რომ საქართველოს მოსახლეობაში „ბუნებრივი მდგომარეობის“ კანონები გახდა დომინანტი - საქართველოში, 1990-იან წლებში, ჩვენ შეგვიძლია ვიპოვოთ ჰობსის - „ყოველის ომის ყოველის წინააღმდეგ“ დამადასტურებელი მრავალი მაგალითი. ამ პოლიტიკურმა სისტემამ, უფრო სწორედ - სახელმწიფოებრივმა პოლიტიკურმა უსისტემობამ, ქვეყნის შიგნით შექმნა მრავალი არაფორმალური ინსტიტუტი და მათი მხარდამჭერი ორგანიზაციები. ყველაზე მთავარ სახელმწიფოს კონკურენტ ინსტიტუტად ჩვენ მივიჩნევთ „ქურდულ სამყაროს“, რადგან, მან, მოღვაწეობის განმავლობაში, მოსახლეობის დიდი ნაწილის „ჩუმი თანხმობის“ შედეგად, ძალადობის გამოყენებაზე ნაწილობრივი ლეგიტიმურობა მოიპოვა, რითაც შევიდა პირდაპირ კონკურენციაში სახელმწიფოსთან (ამ შემთხვევაში მმართველ ელიტასთან) მოსახლეობაზე პოლიტიკური ზემოქმედების საკითხში. შეიძლება ითქვას, რომ ე.წ. ქურდული სამყარო ნაწილობრივ ლეგიტიმური ძალადობრივი მექანიზმებით საზოგადოებას უწევდა „კვაზისახელმწიფოებრივ“ მომსახურებას, ასეთი მაგალითებია: ე.წ. საქმის გარჩევა, როგორც სასამართლოს ალტერნატივა; ე.წ. ქურდი ავტორიტეტების მიერ მატერიალური

1 იხ. უფრო ვრცლად Machiavelli N. The Prince. NY: Dover Publications. 2012.

2 მაქს ვებერის სახელმწიფო, როგორც ლეგიტიმურ ძალადობაზე მონოპოლისტის თეორიის (გერ. Gewaltmonopol des Staates) მიხედვით, სახელმწიფო სოციოლოგიურად ვერ განისაზღვრება მისი მიზნებით, რადგან შეუძლებელია ისტორიულად (ემპირიულად) ვაჩვენოთ, რომ რომელიმე კონკრეტული ამოცანა ან ფუნქცია სპეციფიურია სახელმწიფოსათვის. ამიტომ, ვებერი ამბობს, რომ სახელმწიფოს განსაზღვრა უნდა ვეძებოთ იმ საშუალებებში, რომლებსაც იგი იყენებს. ასეთი საშუალება, რომლის ლეგიტიმურად გამოყენება მხოლოდ სახელმწიფოს შეუძლია, არის ძალადობა. აქედან გამომდინარე, ჩვენს მიერ გამოყენებადი ტერმინი - ძალადობა (violence) ფართოა და მოიცავს როგორც სასამართლო ინსტიტუტის საქმიანობას, აგრეთვე პოლიციას, ჯარს და ა.შ. ანუ, ნებისმიერი პოლიტიკური ინსტიტუტი, რომელსაც ეკონომიკური ან და ფიზიკური (ძალადობრივი) სანქციის დაკისრება შეუძლია. იხ. უფრო ვრცლად: Waters T. Weber's Rationalism and Modern Society: New Translations on Politics, Bureaucracy, and Social Stratification. London: Palgrave Macmillan, 2015.

რესურსების გადანაწილება, როგორც საგადასახადო ინსტიტუტების ალტერნატივა; ე.წ. კრიშაობა, როგორც სამართალდამცავი ორგანოების ალტერნატივა და ა.შ. სახელმწიფოს როლის დაკნინების, აგრეთვე ერთ-ერთ უმთავრეს მიზეზად მივიჩნევთ კორუფციის მაღალ დონესა და მოსახლეობის ურთიერთუნდობლობას, ანუ პოლიტიკური ელიტების მოლაპარაკებებისა და კონკურენციის პრაქტიკის არ ქონას და საქართველოს მოსახლეობის პოლიტიკური ერთიანობის, ნაციონალური თვითშეგნების სისუსტეს. სახელმწიფოს როლის გაზრდისთვის აუცილებელი იყო წმინდა სახელმწიფოებრივი პოლიტიკური ბერკეტების დაბრუნება და ზემოაღნიშნული ინსტიტუტების გაუქმება.

90-იანი წლების პოლიტიკური კრიზისი იმდენად ღრმა და ყოვლისმომცველი იყო, რომ საქართველოში სოციალური კონტრაქტის ისეთი ერთ-ერთი უმთავრესი ასპექტი, როგორცაა პოლიტიკური ელიტის მიერ ძალადობრივი შეზღუდვებით მოქალაქეებზე ზემოქმედების „ზღვარი“, სრულიად გაქრა. ამას ასახავს ის ფაქტი, რომ 2000-იან წლებში საქართველოს საზოგადოებაში არსებობდა ორი კარდინალურად განსხვავებული მოსაზრება: პირველი, რომ სახელმწიფომ კიდევ უფრო უნდა გააძლიეროს კრიმინალურ ელემენტებთან ძალადობრივი ბრძოლა. საზოგადოების ეს ნაწილი მხარს უჭერდა მიხეილ სააკაშვილის ფრაზას: „არანაირი პირობითი სასჯელი! ყველა ციხეში!“; ხოლო მეორე მოსაზრება იყო, რომ სახელმწიფო არღვევდა ადამიანის უფლებებს და ზედმეტად იყენებდა ფიზიკური ძალადობის ინსტიტუტებს (ხშირად ამ თეზისს უკავშირდებდნენ ოპოზიციის წინამძღვრ ბრძოლას). დღევანდლობისაგან განსხვავებით, საზოგადოებაში არსებული ძალადობის რესურსის გადანაწილების საყოველთაო შეთანხმება (სოციალური კონტრაქტი) არ არსებობდა, აქედან გამომდინარე, საზოგადოებამ არ იცოდა სად გადიოდა ზღვარი პოლიტიკურ ძალადობაზე და როდის კარგავდა იგი ლეგიტიმურობას, რაც, ერთის მხრივ, აძლევდა შესაძლებლობას მოქმედ პოლიტიკურ ელიტას რეფორმები უფრო მკაცრი და რადიკალური ფორმით გაეტარებინა, ხოლო, მეორეს მხრივ, საზოგადოებაში სულ უფრო და უფრო ჭარბობდა აზრი, რომ სახელმწიფო „გადამეტებულად იყენებს ძალადობას“, რაც უკვე თვითონ პოლიტიკურ სისტემას უკარგავდა რეპრეზენტაციის ხარისხს, ანუ, ხდებოდა გაუცხოება საზოგადოებასა და პოლიტიკურ ელიტას შორის, რადგან საზოგადოების ნაწილისთვის ირღვეოდა სოციალური კონტრაქტი.

პოლიტიკური სისტემის (პოლიტიკური ელიტის) ლეგიტიმურობას განსაზღვრავს სოციალური კონტრაქტი, რომელსაც, თავის მხრივ, პოლიტიკურ ასპექტში განისაზღვრება საზოგადოების პოლიტიკური შეხედულებებით (პოლიტიკური იდეოლოგიით). მმართველი ელიტა აუცილებლად უნდა იყოს - ლეგიტიმური, საზოგადოებასთან იდენტური და მისი რეპრეზენტატორი. ნებისმიერი აღნიშნული კომპონენტის დასუსტების შემთხვევაში, სახელმწიფო, საქართველოს შემთხვევაში იმდროინდელი პოლიტიკური ელიტა, კარგავს ლეგიტიმურ ძალადობაზე მონოპოლიას და მამასადამე,

საკუთარ პოლიტიკურ გავლენას. 1991 წელს, მიუხედავად მყიფე სახელმწიფო ინსტიტუტებისა, პოლიტიკურ ელიტას გააჩნდა საზოგადოების უდიდეს ნაწილში პოლიტიკური ლეგიტიმურობა, ხოლო, ჩვენი აზრით, მისი უმთავრესი პრობლემა იყო ლეგიტიმური ძალადობის განმახორციელებელი ორგანოების (პოლიცია, ჯარი და ა.შ.) სისუსტე და თანამედროვე გაგებით - კანონის უზენაესობის არ არსებობა, რომელსაც, თავის მხრივ, უნდა დაერეგულირებინა პოლიტიკურ ელიტებს შორის კონკურენცია და შეეკავებინა ურთიერთძალადობა. პოლიტიკური ინსტიტუტების სისუსტეზე დაყრდნობით პოლიტიკურ ელიტებს შორის დაპირისპირება (ამ შემთხვევაში, მმართველ ორგანოსა და ეროვნულ-დემოკრატიულ პარტიას, ეროვნული დამოუკიდებლობის პარტიას, კონსერვატორულ პარტიას, „მეხდრიონსა“ და ა.შ.) კონკურენცია მიმდინარეობდა ძალადობრივი სახით, აღნიშნულ კონფლიქტში ორივე მხარეს ჩართული იყო როგორც ოფიციალური ძალოვანი სტრუქტურები, აგრეთვე არაოფიციალური ორგანიზაციებიც.

1991-1992 წლებში მმართველი ელიტას, მიუხედავად პოლიტიკური ლეგიტიმურობისა, რომელიც უმთავრესად აკმაყოფილებდა ელიტა-საზოგადოების იდენტურობის პრინციპს, არ გააჩნდა ინსტიტუციონალური (ფიზიკურ-მატერიალური) რესურსი ყოფილიყო ჰობსისეული სახელმწიფოს - „ლევიათანის“ განსახიერება. ჰობსისის თეორიის პრიზმაში თუ განვიხილავთ აღნიშნულ მოვლენებს, უმთავრეს პრობლემად გვესახება ძალადობის დათმობის საკითხში საყოველთაო შეთანხმების არ არსებობა. ანუ, საზოგადოებამ მოასწრო სოციალურ კონტრაქტში პოლიტიკური რეპრეზენტაციის, ლეგიტიმაციის, მმართველობის ფორმის და ა.შ. ურთიერთშეთანხმება, ხოლო რაც ეხება ჰობსისეული შეთანხმების უმთავრეს ასპექტს - „ხალხის მიერ თავისუფლების დათმობას“ (ურთიერთძალადობაზე უარის თქმას) საზოგადოებამ ეს ვერ განახორციელა. რის გამოც, უპირველეს ყოვლისა, საზოგადოებაში არსებობდა არაოფიციალური ძალოვანი ორგანიზაციები, რომლებიც ასუსტებდნენ სახელმწიფო ინსტიტუტებს, ხოლო მეორეს მხრივ, პოლიტიკური ოპოზიცია მმართველ ელიტასთან კონკურენციას ახორციელებდა ძალადობრივად. აღსანიშნია, რომ სახელმწიფო ცდილობდა განიარაღების პოლიტიკის გატარებას, მაგრამ, 1991 წლის აგვისტოში საქართველოს ეროვნული გვარდიის განიარაღების მცდელობა უკვე მიუთითებდა იმ ფაქტს, რომ მმართველი ელიტა არამართო საზოგადოებაში ვერ აკონტროლებდა ძალადობას, არამედ სახელმწიფო ორგანოებშიც. საქართველოში არსებულმა „უკონტროლო“ ძალადობამ თავი მოიყარა პოლიტიკური აქტორების ხელთ, რომლებმაც დაიწყეს პოლიტიკური ურთიერთკონკურენცია, რის შედეგადაც მოხდა სამოქალაქო ომი და სამხედრო გადატრიალება.

პოლიტიკურ სისტემის ლეგიტიმურობის კუთხით თუ განვიხილავთ 1991-1992 წლის სამხედრო გადატრიალებას, აღსანიშნავია, რომ პოლიტიკურმა სისტემამ კიდევ უფრო დაკარგა სახელმწიფოებრიობის სახე. სახელმწიფოს კონტროლის გარეშე აღმოჩნდა კიდევ

უფრო მეტი ძალადობის რესურსი, კიდევ უფრო შესუსტდა სახელმწიფო ინსტიტუტების გავლენა, ხოლო 1993-1995 წლები მმართველი ელიტის ლეგიტიმურობა უკვე წმინდად მის ძალადობრივ რესურსებზე წვდომით განისაზღვრებოდა. ამის უმთავრეს მიზეზად ჩვენ გვესახება 1990-1991 წლებში შექმნილი სოციალური კონტრაქტის დარღვევა, უმთავრესად რეპრეზენტაციის იდეის. სამხედრო გადატრიალების შედეგად 1993-1995 წლების მმართველი ელიტა არ აღიქმებოდა როგორც საზოგადოების რეპრეზენტანტორი, ანუ, საზოგადოებას არ ჰქონდა პოლიტიკურ ელიტასთან პოლიტიკური იდენტობის განცდა. ასეთი უნდობლობა უმთავრესად გამოწვეული იყო იმით, რომ საზოგადოება ხედავდა „უცხო“ ინდივიდებს მმართველობის სადავეებთან, ან, მეტიც, ხედავდა მიუღებელ პოლიტიკურ აქტორებს. ამ ყველაფრის ფონზე მმართველი ელიტა კიდევ უფრო კარგავდა კონტროლს ლეგიტიმურ ძალადობაზე. ამ პერიოდში სულ უფრო იზრდებოდა არასახელმწიფოებრივი დაჯგუფებების გავლენა, საზოგადოებრივ ორგანიზაციებს შორის კონკურენცია სულ უფრო და უფრო სცილდებოდა სახელმწიფო სამართლის პლატფორმას, რის გამოც ადამიანებს შორის ურთიერთძალადობა მატულობდა, ხოლო ხალხი უკვე არაფორმალურ ორგანიზაციებში ეძებდა სახელმწიფოს ალტერნატივას. ამის შედეგია, რომ საზოგადოების დიდ ნაწილში სახელმწიფო სამართლის სფერო ჩანაცვლდა ე.წ. ქურდული კანონებით, რომლებიც უშუალოდ შეგვიძლია მივაბათ ბუნებრივ მდგომარეობის დროს არსებულ არაფორმალურ კანონებს. ასეთი პოლიტიკური სისტემის პირობში საქართველოს ყველა მაჩვენებელი კრიტიკულად ეცემოდა, მაგალითისთვის: 1993-1997 წლებში საქართველოს უახლოესი ისტორიაში დემოგრაფიული ვარდნის ყველაზე დიდ მაჩვენებლებს ვხედავთ, იმ პერიოდში მოსახლეობის ზრდა იყო: 1993 წ. -2,2%, 1994 წ. -7,8%, 1995 წ. -3,8%, 1996 -3,6% [3, გვ. 16]. აგრეთვე, მიგრაციული სალდოს ყველაზე დიდ მაჩვენებელს 1994 წელს ვადავებთ თვალს: ათას კაცზე - 194,6 [3, გვ. 16]. ეკონომიკის მხრივ საქართველოს 1994 წლის მშპ შეადგენდა 1988 წლის მხოლოდ 27.8%-ს [4, გვ. 57], ანუ ეკონომიკა

თითქმის 4 ჯერ შემცირდა. შეიძლება ითქვას, რომ ამ პერიოდში სახელმწიფო პოლიტიკური სისტემა ძალიან ღრმა კრიზისში შევიდა, რომელიც, ჩვენი აზრით, უმთავრესად გამოწვეული იყო საქართველოს სახელმწიფოს პოლიტიკური სისტემის სისუსტით, რაც, თავის მხრივ, გამოწვეული იყო მმართველი ელიტის მიერ საზოგადოებაში ძალადობის ვერ გაკონტროლებით.

საქართველოში 1991-1992 წლის მოვლენები ძალიან სწრაფი ტემპით მიმდინარეობდა, აქედან გამომდინარე, არასწორი იქნება ის აზრი, რომ პოლიტიკური სისტემის კარდინალური რეფორმის შედეგად შესაძლებელი იყო მომენტალურად გაჩენილიყო სრულფასოვანი და მდგრადი სოციალური კონტრაქტი და მითუმეტეს მისი მხარდამჭერი სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ინსტიტუტები, რომლებზე დაყრდნობითაც იმდროინდელ სახელმწიფო სისტემას (პოლიტიკურ ელიტას) ექნებოდა შესაძლებლობები გაეკონტროლებინა ჯერ ელიტებში, ხოლო შემდგომ საზოგადოებაში არსებული ძალადობისადმი წვდომა. ძალადობისადმი ინსტიტუციონალური შეზღუდვა (ამ შემთხვევაში იარაღის ჩამორთმევა) და ძლიერი ძალადობის მარეგულირებელი სახელმწიფო ინსტიტუტების შექმნა (პოლიცია, სასამართლო და ა.შ.) ძალიან გრძელვადიანი და შრომატევადი მოვლენაა, რომელიც, უმთავრესად ყალიბდება პოლიტიკურ ელიტებსა და საზოგადოებას შორის მოლაპარაკებებისა და რიტუალების ჩატარების გზით. როგორც აღნიშნული მოვლენებიდან ჩანს, 1991 წლის მმართველ ელიტას ამის დრო არ ჰქონდა. ძალადობრივი კონკურენციამ სწრაფადვე მისი ლეგიტიმურობა დააკნინა და საბოლოოდ სამხედრო გადატრიალებამდე მიიყვანა პოლიტიკური სისტემა. მაგრამ, აქაც უნდა ავლნიშნოთ, რომ 1992 წლის სამხედრო გადატრიალება არაორგანული იყო. ასეთი კარდინალური ფორმით ძალადობრივი ურთიერთდაპირისპირება და ამის განმახორციელებელი ორგანიზაციების მიერ ასეთი მასშტაბის მატერიალური რესურსის (იარაღისა და ცოცხალი ძალის) მობილიზება შეუძლებელი იყო ასეთ მოკლე პერიოდში.

სახელმწიფოს მიერ ძალადობის კონტროლი და მის მიერ გამოყენებადი ძალადობის ლეგიტიმაცია, ჩვენი აზ-

რით, სახელმწიფოებრიობის ფუნდამენტური ფაქტორია. თავად სახელმწიფო სუვერენიტეტის გაგება უშუალოდ უკავშირდება ამ ფაქტორს, რადგან სახელმწიფოს ძალადობის განმარტოციელებელი ინსტიტუტები არ შემოიფარგლება მხოლოდ პოლიციითა და ჯარით, აქ აგრეთვე შედის ისეთი უმნიშვნელოვანესი საერთაშორისო არენაზე მოქმედი ინსტიტუტები, როგორებიცაა დაზვერვა და სასაზღვრო პოლიცია. როდესაც ჩვენ ვამბობთ, რომ 1991-1992 წლებში საქართველოს სახელმწიფოს პოლიტიკური სისტემის (ლეგიტიმური ძალადობის განმარტოციელებელი ორგანოების) სისუსტის გამო სახელმწიფო ვერ აკონტროლებდა ქვეყნის შიგნით ძალადობას, აგრეთვე ვგულისხმობთ, რომ საქართველოს საზღვრები დაუცველი იყო. აქედან გამომდინარე, საქართველოში პოლიტიკურ აქტორებს, კრიმინალურ დაჯგუფებებს, სახელმწიფო ორგანოებსა და ა.შ. სახელმწიფოს ჩართულობის გარეშე იარაღით ამარაგებდნენ, როგორც ქვეყნის შიგნით არსებული რუსეთის სამხედრო ბაზები (ბათუმი, ახალქალაქი, ვაზიანი და გუდაუთა), აგრეთვე საზღვარგარეთიდან კონტრაბანდის გზით (უმთავრესად რუსეთის ფედერაციიდან). ჩვენი სტატიის თემას არ წარმოადგენს იმის დადგენა თუ რა როლს ასრულებდა ოფიციალური მოსკოვი ამ პროცესებში (აღსანიშნავია, რომ საქართველოსა და რუსეთის ფედერაციაში 1991-1992 წლებში სახელმწიფოებრიობის კუთხით მსგავსი მოვლენები ვითარდებოდა - ორივე სახელმწიფოში კონტროლს გარეთ იყო ძალადობის დიდი რესურსი. ამიტომ, სავსებით შეიძლება ითქვას, რომ რუსეთში იარაღით ვაჭრობას, რაღაც დოზით, ახორციელებდნენ არასახელმწიფოებრივი ინსტიტუტებიც). მაგრამ, აღსანიშნავია, რომ საზღვარგარეთიდან (ამ შემთხვევაში მნიშვნელობა არ აქვს ოფიციალური თუ არაოფიციალური ორგანიზაციები) ხელს უწყობდნენ საქართველოს მოსახლეობაში იარაღის გავრცელებას, რაც, თავის მხრივ, ზრდიდა მოსახლეობაში ძალადობისადმი წვდომას (ძალადობის განხორციელების შესაძლებლობას). ასეთ ვითარებაში, სამოქალაქო ომის პირობებში, საქართველოში სულ უფრო იზრდებოდა მოთხოვნა იარაღზე, რაც კიდევ უფრო ამცირებდა სახელმწიფოს კონტროლს ძალადობაზე. ურთიერთკორელაციაში არსებული იარაღზე მოთხოვნა და საზღვარგარეთიდან გამართული მიწოდების წყაროები ახდენდნენ გავლენას საქართველო-რუსეთის ურთიერთობებზეც. საქართველოს პოლიტიკური ელიტა სულ უფრო და უფრო დამოკიდებული ხდებოდა მოსკოვის პოლიტიკაზე, რადგან რუსულ მმართველ ელიტას ხელში ეჭირა საქართველოს სახელმწიფოს ერთ-ერთი უმთავრესი ფუნქციის - ძალადობის კონტროლის მატერიალური მხარე. აქედან გამომდინარე, მიუხედავად ამ მიმართულებით 1995-1999 წლებში მიღწეული სახელმწიფოებრივი წარმატებებისა, სრული ძალადობის მონოპოლიზაციისა და ლეგიტიმაციისათვის, ჩვენი აზრით, აუცილებელ ფაქტორს წარმოადგენდა საზღვარგარეთ ინსტიტუტებზე დამოკიდებული პოლიტიკური აქტორების სრული ჩანაცვლება ახალით, რაც 2004 წლიდან მოახდინა პარტია ნაციონალურმა მოძრაობამ, რომლის რეფორმების შედეგად შეგვიძლია

ითქვას, რომ საქართველოს სახელმწიფო გახდა ლეგიტიმურ ძალადობაზე მონოპოლისტი.

უპირველეს ყოვლისა, თანამედროვე, ნაციონალური და განვითარებადი სახელმწიფოს შექმნისთვის საჭირო გახდა მმართველი ელიტის მიერ ძალადობის მონოპოლიზაცია და მისი ლეგიტიმიზაცია, რაც კარგად აღწერილია ევროკავშირის „ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის“ ქარტიამში. აღნიშნულ ქარტიამში გამოიკვეთა სამომავლო რეფორმების გეგმები და მათი ფინანსური უზრუნველყოფის წყაროები და მექანიზმები. პოლიტიკური პარტია ნაციონალური მოძრაობის მიერ აღებული პროდასავლური კურსი და ძალაუფლების შენარჩუნების (განმტკიცების) პერსპექტივა მოითხოვდა სწრაფი და კარდინალური რეფორმების გატარებას, რომლების შესრულებისთვის კრიტიკული იყო დასავლური თანამეგობრობის ფინანსური და ინტელექტუალური დახმარება.

ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის სამოქმედო გეგმებში პრიორიტეტები (აუცილებლად განსახორციელებელი პუნქტები) შემდეგნაირად არის ჩამოყალიბებული:

- 1) მთელი სასამართლო სისტემის რეფორმირება ევროპული სტანდარტების შესაბამისად;
- 2) ძალაუფლების მკაფიო გამიჯვნა, დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს, პროკურატურის, პოლიციის და სამართალდამცავი ორგანოების დამოუკიდებლობის და მიუკერძოებლობის უზრუნველყოფა;
- 3) უფრო მეტად ხელმისაწვდომი მართლმსაჯულების უზრუნველყოფა ეფექტიანი სამართლებრივი დახმარების სისტემის შექმნის საშუალებით;
- 4) პენიტენციური და პრობაციის სამსახურების განვითარება;
- 5) სასამართლოს გადანყვეტილებათა აღსრულების სისტემა;
- 6) ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიღება (2007 წლისათვის) [1, გვ. 5].

ზემოთ აღნიშნული პუნქტების განხორციელების შემდგომ, საქართველოს ხელისუფლებამ მოახდინა ძალაუფლების ცენტრალიზაცია და მოიპოვა ბერკეტები რეფორმების გასატარებლად. ევროკავშირიც ამ იდეიდან გამოდიოდა და უკვე შემდგომი ასოცირების ხელშეკრულება მიმართული იყო „ღია საზოგადოების“ შექმნისთვის, რაც სამოქალაქო საზოგადოების პრინციპების გაძლიერებას ესმსახურებოდა. ამაში უმთავრეს როლს თამაშობს არასახელმწიფოებრივი ორგანიზაციების მხარდაჭერა, საზოგადოების ინფორმირება და ძალის დეცენტრალიზაცია ოფიციალურ პოლიტიკურ ინსტიტუტებს შორის.

2003 წელს დაწყებული პირველი რეფორმები ძალოვან სტრუქტურებში ეხებოდა ძალაუფლების ცენტრალიზაციას. მმართველმა ორგანომ პოლიტიკური ნაბიჯების გადადგმით პირველ რიგში მოახდინა კონკურენტი ორგანიზაციების დაკნინება, რითაც წაართვა მათ სოციალური ავტორიტეტი, ხოლო ე.წ. ქურდული სამყაროს მიმართებით მოხდა ძალადობის გამოყენების ლეგიტიმურობის ჩამორთმევა, ეს მოხდა პიროვნული ავტორიტეტების დაკნინებით, ხელშეუხებლობის ილუ-

ზიის დანგრევითა და „უსაფრთხოების თეატრის“¹ გათამაშებით. აგრეთვე უნდა ვახსენოთ, რომ რეფორმები ძალიან სწრაფად ხორციელდებოდა, რამაც, რა თქმა უნდა, გამოიწვია ძალის გამოყენების გადაჭარბებული გამოვლინებები და „საჩვენებელი“ დასჯები. „დანაშაულის წინამძღვრ ბრძოლაში სშირად გამოიყენებოდა კვაზილეგალური მეთოდები და კანონის უზენაესობის პატივისცემა შემცირდა. არსებობდა ბევრი ბრალდება სისხლის სამართლის პროცედურების დარღვევის, მაგალითად, სანქციის გარეშე დაპატიმრების“ [6, გვ. 8-9].

ალექსანდრე კუპატაძე კვლევაში „პოლიციის რეფორმა საქართველოში“ წერს: „საქართველოში მთავრობამ აირჩია ნულოვანი ტოლერანტობისა და რაციონალური შეკავების პოლიტიკა. ნაკლები ყურადღება მიექცა არაპროპორციული სასჯელების დანესებისა და დატუსაღების, როგორც პრობლემის გადაწყვეტის უნივერსალური მეთოდის გამოყენების გრძელვადიან შედეგებს. 2003 წლის შემდეგ მთავრობა იყენებს სასჯელს და დასჯის მუქარას ქცევის ჩამოსაყალიბებლად. ფორმალური რიტორიკის მიხედვით, ყველა კრიმინალი უნდა წასულიყო ციხეში. მედიასაშუალებები დიდ ყურადღებას აქცევდნენ პოლიციის ქმედებებს და ხაზს უსვამდნენ მის ეფექტიანობასა და სიმკაცრეს. ასევე ყურადღება ექცეოდა პოლიციის ლეგიტიმურობის გაზრდას იმის დემონსტრირებით, რომ აღარ არსებობდნენ „ხელი-სუფლები“. ამას ხელი უნდა შეეწყოს საზოგადოებაში ზოგადი გაგების ჩამოყალიბებისათვის, რომ პოლიცია ემორჩილება იმავე წესებს, რომელსაც ის აწესებს სხვებისთვის“ [2, გვ. 9].

პოლიციის რეფორმის შედეგად ქვეყნის შიგნით ჩამოყალიბდა ძლიერი ლეგიტიმური ძალადობის გამტარე-

1 უსაფრთხოების თეატრი არის სოციალური ფენომენი, როდესაც გატარებადი ზომების მიზანია საზოგადოებაში უსაფრთხოების შეგრძნების გაზრდა, მაგრამ, აღნიშნული ზომები რეალურ უსაფრთხოების ზრდაზე მიმართული არ არის. ედვარდ ფელტენი უსაფრთხოების თეატრს ეძახის 11 სექტემბრის ტერაქტების შემდგომ აშშ-ის აეროპორტებში დანერგილ რეგულაციებს. იხ. უფრო ვრცლად Schneier B. Beyond Fear: Thinking Sensibly about Security in an Uncertain World. Germany: Copernicus Publications, 2003

ბელი სახელმწიფო ინსტიტუტი, რომელზეც დაყრდნობით სახელმწიფო ახორციელებდა „გაფანტული ძალადობის“ ცენტრალიზაციას, რაც თავის მხრივ ხორციელდებოდა იარაღის ჩამორთმევით, კანონდამრღვევის მიერ მკაცრი სანქციებით, საზოგადოებაში პოლიციისადმი ნდობისა და პატივისცემის გაზრდით და ა.შ.

ზემოაღნიშნულიდან ჩანს, რომ საქართველო არემდგარი სახელმწიფო სისტემიდან (failld state) ხალხის ბუნებრივ მდგომარეობაში დამახასიათებელი ელემენტებიდან) გადავიდა ახალ მოდელზე. ჩვენ მიგვაჩნია, რომ საქართველოს 2003 წლიდან ახალი პოლიტიკური სისტემა ემთხვევა მანსურ ოლსონის სახელმწიფოს, როგორც „სტაციონალური ბანდიტის“ (stationary bandit) თეორიას². ოლსონის მიხედვით, დემოკრატიული სახელმწიფო „სტაციონალური ბანდიტის“ სისტემის დროს ფუნქციონირებს პოლიტიკური კლასის გრძელვადიან პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ინტერესებზე, ანუ ხდება პოლიტიკური ძალაუფლებით მანიპულირება კერძო, ვინრო ეკონომიკური და პოლიტიკური ინტერესების დასაცავად. ასეთი სისტემის დადებით მხარეებად ოლსონი მიიჩნევს სამოქალაქო საზოგადოებაში დადებული ხელშეკრულებების მკაცრ დაცვის სისტემას, ანუ, სახელმწიფო ხდება ერთპიროვნულად სამართლებრივი ინსტიტუტი და სასტიკად კრძალავს საზოგადოების მიერ ძალადობის გამოყენებას. სხვა პოლიტიკურ სისტემებისგან განსხვავებით, „სტაციონალური ბანდიტის“ დროს მოსახლეობას ეკისრება უფრო პატარა სახელმწიფოებრივი გადასახადები, რომ მმართველმა ორგანომ მოიპოვოს უმრავლესობის მხარდაჭერა მომდევნო არჩევნებისთვის, რაც, თავის მხრივ, განაპირობებს რეჟიმის ლეგიტიმურობას. ავტოკრატიული სისტემისგან განსხვავებით, „სტაციონალური ბანდიტის“ დროს სახელმწიფოებრივი სარგებლის გადანაწილება ხდება საზოგადოებისთვის უფრო მომგებიანად, რომ შეიქმნას გრძელვადიან მოგებაზე ორიენტირებული და სტაბილური ეკონომიკური გარემო“ [10, გვ. 170].

კონკურენტ ორგანიზაციებისთვის „ჩამორთმევა“

2 იხ. უფრო ვრცლად: Olson M. Power and Prosperity: Outgrowing Communist and Capitalist Dictatorships. Oxford: Oxford University Press, 1999, 272p.

და თავის ხელში სრულიად ლეგიტიმური ძალადობის მონოპოლიზაციამ, უპირველეს ყოვლისა, მმართველ ელიტას მისცა მოსახლეობაზე ზემოქმედების პოლიტიკური ბერკეტები, რაც სხვა სფეროებში რეფორმებისთვის აუცილებელი იყო. ზუსტად ამ ეფექტს ვხედავთ 2003 წლებიდან, რადგან ძალოვანი სტრუქტურებში რეფორმებთან ერთად მოხდა სახელმწიფო ეკონომიკის რეფორმირებაც. ჩვენი აზრით, ეს ორი სფერო მჭიდროდ ურთიერთდაკავშირებულია, რადგან ლეგიტიმურ ძალადობაზე მონოპოლიის მოპოვების შემდგომ მისი შენარჩუნება, დიდწილად, დამოკიდებულია სოციალურ კონტრაქტში მოსახლეობის მატერიალური კეთილდღეობის (ეკონომიკის) მდგომარეობაზე.

საქართველოს სახელმწიფოს მიერ მოსახლეობის დაცვით აღებული ვალდებულებების სისტემამ უზრუნველყო მოკლევადიანი პროგრონიზირებადი ეკონომიკური მომავალი. სახელმწიფომ დაამარცხა კონკურენტი ორგანიზაციები და ერთპიროვნულად გახდა „სტაციონალური ბანდიტი“ (ლეგიტიმური ძალადობის მონოპოლისტი), რის შედეგადაც შემცირდა შიშები მოქალაქეებს შორის ძალადობის შედეგად კაპიტალის დაკარგვის, თაღლითობისა და გაფორმებული კონტრაქტების დაუსჯელად დარღვევის. ამიტომ, მოქალაქეებს გაუჩნდათ სტიმული ეკონომიკურ აქტივობაზე, რაც დადებითად აისახა მოსახლეობის კეთილდღეობაზე და სახელმწიფო ეკონომიკაზე. ძალადობის მონოპოლიზაცია აგრეთვე ამცირებს დაცვის უზრუნველყოფის დანახარჯებს, რადგან დაცვის საკითხში მონოპოლისტი ორგანიზაცია გაცილებით უფრო პროდუქტიულია და იაფი, ვიდრე რეგიონალურად დანაწილებული პატარ-პატარა ორგანიზაციები.

ლეგიტიმური ძალადობის გამოყენებაში კონკურენტის არ არსებობის გამო, სახელმწიფო ხდება უალტერნატივო და ერთპიროვნული უსაფრთხოების გარანტორი, რაც ზრდის სახელმწიფოს როლსა და მის სამართლებრივ ინსტიტუტების გავლენას. აგრეთვე, სახელმწიფო ხდება არამართო საკუთრების დაცვის ინსტრუმენტი, არამედ ლეგიტიმურად საკუთრების გადაცემის, ამით სახელმწიფო იღებს შუამავლის როლს და დაცულობა/გადაცემის სისტემას ხდის საკუთარი ინტერესების დაცვის სისტემად. ასეთი სისტემის ყველაზე დადებით ეფექტად ჩვენ მივიჩნევთ სამოქალაქო საზოგადოების გაჩენის პერსპექტივას. სახელმწიფოს ეკონომიკაში თავისუფალი სივრცის ჩამოყალიბების შედეგად მოსახლეობას უჩნდება ეკონომიკური ურთიერთკონკურენციის სტიმულები, ხოლო ძალადობის გამოყენების მიუწვდომლობა ინდივიდებს აიძულებს კონკურენციისთვის მთავარი არენა აირჩიონ სახელმწიფო სამართლის სფერო. ეს ეფექტი ბადებს სტიმულებს, რომ ერთნაირი ინტერესების მქონე ინდივიდებმა შექმნან, პირველ რიგში, საკუთარი ინტერესების დამცველი ორგანიზაციები და შემდგომ სხვა საზოგადოებრივი კავშირები. ხოლო, ერთნაირი ინტერესების მქონე მოსახლეობის ორგანიზება ბადებს პოლიტიკურ ძალას, რომელიც, თავის მხრივ წარმოადგენს საამომრჩევლო ელექტორატს და ამით პოლიტიკურ დღის წესრიგზე ზეგავლენას ახდენს. ზუსტად ამიტომ, დუგლას ნორტის მიხედვით, ღია წვდომის საზოგადოების (Open-access

orders) ჩამოყალიბების ერთ-ერთი უმთავრესი ფაქტორია - ორგანიზაციებისადმი თავისუფალი წვდომა. მაშასადამე, ვასკვნით, რომ სახელმწიფოს მიერ ძალადობის ლეგიტიმური მონოპოლიზაციით ჩნდება სახელმწიფოს ეკონომიკაში თავისუფალი და დაცული სივრცე, სადაც სამოქალაქო საზოგადოება ურთიერთკონკურენციის შედეგად ორგანიზდება და საკუთარ ინტერესებს იცავს ხელისუფლებაზე ზეგავლენით.

საქართველოს არ გააჩნდა ასეთი სახელმწიფოებრივი სისტემის არსებობის გამოცდილება, ამიტომ თანამედროვე დემოკრატიული ქვეყნისა და სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბების მიზანი პირდაპირ დაკავშირებული იყო ევროპასთან პარტნიორულ ურთიერთობებში.

ზემოაღნიშნულიდან ჩანს, რომ საქართველოში გატარებული ღონისძიებების შედეგად მოხდა მმართველი ელიტების მიერ ლეგიტიმური ძალადობის მონოპოლიზაცია. რაც თავის მხრივ არ ნიშნავს კანონის უზენაესობას, მითუმეტეს პოლიტიკური/მმართველი ელიტის შიგნით. ამ საკითხზე დღეს მუშაობს მრავალი ქართველი მეცნიერი და უკვე მოძველებულ სისტემას აკრიტიკებს, ერთ-ერთი მაგალითია ალექსანდრე კუპატაძის სტატია „პოლიციის რეფორმა საქართველოში“, სადაც ის დასკვნით თავში წერს: „2003 წლის ნოემბერში ხელისუფლების სათავეში მოსულმა ჯგუფმა განახორციელა პოლიციის რეფორმა და მოდერნიზაცია, პოლიციის შენობის ვიზუალური გამჭვირვალობა, პოლიციის აღჭურვა თანამედროვე ტექნოლოგიებით, პოლიციის მიერ მოქალაქეების მოპყრობის გაუმჯობესება შეადგენს პოლიციის საზოგადოებრივი იმიჯის ტრანსფორმაციის ნაწილს, რომლის მიზანია იმ სივრცის ლიბერალიზაცია, სადაც ხდება პოლიციის და მოსახლეობის ურთიერთქმედება. მიუხედავად ამისა, არ უნდა დაგვავიწყდეს პოლიტიკური ოპოზიციის შანტაჟისა და ადამიანის უფლებათა დარღვევის მრავალი ფაქტი, პოლიცია კვლავაც მოქმედებს როგორც მმართველი რეჟიმის მცველი, თუმცა ამჟამად უკეთესად შეფუთული „მოქალაქე-ორიენტირებული რეფორმის“ ლოზუნგით“ [2, გვ. 29-30].

ჩვენ ამ დასკვნას ვეთანხმებით, მაგრამ აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდგომ საქართველოს მმართველობის სისტემამ დაიწყო ფუნქციონირება, როგორც არაეფექტიანმა სახელისუფლებო სისტემამ, სახელმწიფო ბიუროკრატიული აპარატის გავლენა ძალიან მცირე იყო და ნებისმიერ გატარებულ ღონისძიებაზე ის აწყდებოდა ძალიან დიდ ტრანსაქციონალურ ხარჯებს. საკაცობრიო ისტორიის შესწავლისას, სახელმწიფოებრივი წყობის განვითარების დონეებს თუ შევადარებთ, საქართველოში მოხდა ბუნებრივი გადასვლა არაეფექტიანი სახელმწიფოს ფორმიდან (უმთავრესად failed state) ბუნებრივი სახელმწიფოს სისტემაზე, ანუ, როგორც ზემოთ ავღნიშნეთ, „სტაციონალურ ბანდიტის“ სისტემაზე.

საქართველოს მიერ გავლილი გზა და საბოლოოდ ძალადობის მონოპოლიზაციის შედეგი, ჩვენი აზრით, თეორიულად ზუსტად ემთხვევა დუგლას ნორტის მიერ აღწერილ ბუნებრივ სახელმწიფოს თეორიულ სისტემას: „ბუნებრივი სახელმწიფო ამცირებს საყოველთაო ძალადობის გავრცელებას მმართველი კოალიციის შექმნის

შედეგად, რომლის ნევრებიც ფლობენ განსაკუთრებულ პრივილეგიებს. ბუნებრივი სახელმწიფოს ლოგიკა გამომდინარეობს იქიდან, თუ როგორ წყვეტს ის ძალადობის პრობლემას. ელიტები, მმართველი კოალიციის წარმომადგენლები, თანხმდებიან პატივი სცენ ერთმანეთის პრივილეგიებს, საკუთრების უფლებების დაცულობასა და განსაკუთრებული საქმიანობებიდან მიღებულ პრივილეგიებს. ისინი აგრეთვე აწესებენ ამ პრივილეგიურული საქმიანობების შეზღუდვებს სხვებისთვის და ხდიან ამ სფეროს მხოლოდ ურთიერთმისაწვდომს. ელიტებმა იციან, რომ ძალადობა შეამცირებს მათ რენტას, ამიტომ მათ აქვთ სტიმული შეწყვიტონ ბრძოლა. აგრეთვე ნებისმიერი ელიტარული ჯგუფი იაზრებს, რომ სხვა ელიტარულ ჯგუფებს გააჩნიათ ასეთივე სტიმულები. აქედან გამომდინარე, ბუნებრივი სახელმწიფოს პოლიტიკური სისტემა მანიპულირებს ეკონომიკური სისტემით, რათა შექმნას საკუთარი რენტა, რომელიც სამომავლოდ უზრუნველყოფს პოლიტიკურ ნესრიგს“ [9, გვ. 49].

დუგლას სესილ ნორტი და თანაავტორები შეუმდარი სახელმწიფოს (failed state) ალტერნატივაზე სისტემაზე წერენ: „ყველა სახელმწიფომ უნდა გადაწყვიტოს ძალადობის პრობლემა, მაგრამ ჩვენ თუ დავიწყებთ იმის დაშვებით, რომ ძალადობაზე მონოპოლია არის მხოლოდ ერთი აქტორის ხელთ, ჩვენ ხელიდან გავუშვებთ ფუნდამენტურ პრობლემას. ყველა სახელმწიფო არის ორგანიზაცია, რომელიც შედგება მრავალი ინდივიდისგან, რომლებიც ახდენენ ურთიერთკოოპერაციას საერთო მიზნების მისაღწევად. ბუნებრივ სახელმწიფოში (natural state) ელიტები არიან ქვეყნის მართვის მთავარი აქტორები და, უმეტეს შემთხვევაში, მხოლოდ მათ მიუწვდებათ ხელი შექმნან კოორდინირებული ორგანიზაციები. აქედან გამომდინარე, რადგანაც ძალის გამოყენება საჭიროებს უფლებამოსილი ინდივიდების კოოპერაციასა და ორგანიზირებას, ამიტომ ელიტების მიერ ხდება ამ ორგანიზაციების ჩამოყალიბება და უმეტეს შემთხვევაში ისინი იმყოფებიან ამ ორგანიზაციების სათავეში ან რიგებში. აქედან გამომდინარე, მმართველი ელიტების კოოპერაცია ორგანიზაციის შექმნის საკითხია, ხოლო სახელმწიფო ორგანიზაციების ორგანიზაცია“ [9, გვ. 18].

საქართველოს სახელმწიფოს მიერ ლეგიტიმურ ძალადობაზე მონოპოლიის ჩამოყალიბების შედეგად გაიზარდა ევროკავშირი-საქართველოს ურთიერთობებიც. ამ ურთიერთობების ზრდის უმთავრეს მიზეზად ჩვენ მიგვაჩნია ის, რომ საქართველოში გაჩნდა მდგრადი, ძლიერი პოლიტიკური ელიტა, რომელიც ქვეყნის შიგნით ფლობს მოსახლეობაზე პოლიტიკური და ეკონომიკური ზემოქმედების ბერკეტებს. აღნიშნული ელიტა სახელმწიფოთაშორისო ხელშეკრულებებისა და ვალდებულებების შესრულების გარანტორებად გამოდიოდა, ხოლო ევროკავშირისთვის დადებული ხელშეკრულების პირნათლად შესრულების გარანტია იყო საქართველოში პოლიტიკური ელიტების კაპიტალზე ზეგავლენის ბერკეტები (ევროკავშირი-საქართველოს დაფინანსების წყაროების სრული კონტროლი). აგრეთვე, გასათვალისწინებელია ის ფაქტი, რომ საქართველო-ევროკავშირის ურთიერთობები არ არის პარტნიორთა ურთიერთობები, რის შედეგადაც, თუ საქართველოს მხრიდან მოხდებოდა აღებულ ვალდებულებების დარღვევა, ეს,

უპირველეს ყოვლისა, ზიანს მიაყენებდა საქართველოს (უმთავრესად მმართველ ელიტას). ამიტომ, პოლიტიკური ელიტებს გააჩნდათ სტიმული შეენარჩუნებინათ ევროინტეგრაციის კურსი, რასაც ევროკავშირი, თავის მხრივ, იყენებს და ყოველი მომდევნო ხელშეკრულება (მხოლოდ ძალადობის სფეროს შევსებით აქ), მოითხოვს პოლიტიკის ინკლუზიურობას და მოსახლეობის თავისუფალ წვდომას პოლიტიკური საკითხებისადმი. ეს უკვე ქვეყნის სისტემის განვითარების შემდგომი საფეხურია, ძალადობის საყოველთაო კონტროლი და ელიტებს შორის კონკურენცია სახელმწიფოს შეზღუდული წვდომის (limited-access order) სისტემიდან გარდაქმნის ღია წვდომის საზოგადოებაში, რის შედეგადაც არასანდო, ან არამდგრადი პარტნიორიდან ქვეყანა ჩამოყალიბდება სრულფასოვან, პროგრონიზრებად პარტნიორად.

ბიბლიოგრაფია:

1. ევროპის სამეზობლო პოლიტიკა სამოქმედო გეგმა ევროკავშირი-საქართველო. 2004
2. კუპატაძე ა. პოლიციის რეფორმა საქართველოში. საქართველო: css, 2012, გვ. 29-30.
3. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. დემოგრაფიული ვითარება საქართველოში 2017. თბილისი, 2018, გვ. 16
4. ჭითანავა ნ. გარდამავალი პერიოდის სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები. თბ.: 1997, გვ. 57
5. Aristotle (Trevor J. Saunders T.A. Sinclair (Translator)). The Politics. UK: Penguin Classics. 1981
6. Georgian Young Lawyers Association (GYLA) Legal analysis of cases of criminal and administrative offenses with alleged political motive, Tbilisi: Georgian Desk, 2011, pp. 8-9.
7. Hobbes T. Leviathan: Revised Student Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 1996, p. 53
8. Machiavelli N. The Prince. NY: Dover Publications. 2012
9. North D. C. Wallis J. J. Weingas R. B. Violence and Social Orders: A Conceptual Framework for Interpreting Recorded Human History. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, p. 18
10. Olson M. Power and Prosperity: Outgrowing Communist and Capitalist Dictatorships. Oxford: Oxford University Press, 1999, 272p
11. Schneier B. Beyond Fear: Thinking Sensibly about Security in an Uncertain World. Germany: Copernicus Publications, 2003
12. Waters T. Weber's Rationalism and Modern Society: New Translations on Politics, Bureaucracy, and Social Stratification. London: Palgrave Macmillan, 2015.
13. Липатов М. Сущность и основные формы политического насилия в современных условиях (Философско-социологический анализ). Автореф. дис. канд. филос. наук. М.: 1989, стр. 5
14. Мартынов В. Государство и гетерархия: субъекты и факторы общественных изменений. Научный ежегодник Института философии и права Уральского отделения РАН. 2009, 9, 230-231